

Duurzaamheid: eigen manier is dé manier

In het project Mijn Duurzaamheid hebben zestig melkveehouders in een traject van acht bijeenkomsten ervaren hoe ze hun eigen duurzame bedrijfsstijl kunnen ontwikkelen. Wat blijkt: dé duurzame bedrijfsstijl bestaat niet. Iedereen kan en wil op zijn eigen unieke manier werken aan meer duurzaamheid. Duurzaamheid betekent denken en werken vanuit het evenwicht tussen de boer, het bedrijf, zijn dieren, het milieu en de maatschappij. Dit is een noodzakelijk evenwicht om ook in de toekomst boer te kunnen blijven.

Judith Poelarends en Bert Philipssen
Wageningen UR Livestock Research

René Schepers
Adviseur en begeleider project Mijn Duurzaamheid

Kijk voor meer informatie op www.mijnduurzaamheid.wur.nl

et gaat dus om het vinden van een optimale balans. Maar dit optimum verschilt per mens en per bedrijf. De essentie van de duurzame bedrijfsstijl is:

duurzaam ondernemen doe je op je eigen manier, dus ontdek je eigen manier!

Verduurzamen op je eigen manier

Bij het verduurzamen op je eigen manier kan de 'buitenwereld' je inspireren, adviseren en ook normen aangeven. Maar de boer zal zelf een passende afweging moeten maken, eentje die past bij hemzelf als persoon, bij zijn bedrijf en zijn omgeving. Werken aan evenwicht en thema's die er daarbij toe doen, zoals de balans tussen werk en privé, economie, levensduur van de koeien, dierenwelzijn, transparantie, relatie met de burger, kringlopen en energie.

Duurzaamheid gaat werken en komt in een stroomversnelling als boeren die dingen gaan doen die bij hen passen en zij belangrijk vinden. Dat klinkt logisch en vanzelfsprekend, maar weten wat je wilt en kiezen wat bij je past, zijn wellicht de moeilijkste vragen die een mens aan zichzelf kan stellen.

In het project Mijn Duurzaamheid zijn melkveehouders op zoek gegaan naar wat past bij hen als mens, als ondernemer en bij hun bedrijf. Wat zijn je drijfveren en je kernwaarden? Van daaruit is de vertaalslag gemaakt naar: hoe geef je vorm aan duurzaamheid? Wat is jouw evenwicht? Welke onderwerpen passen bij jou? En wat ga je concreet doen? Dus duurzaamheid op je eigen manier!

Ingrediënten duurzame bedrijfsstijl

De deelnemers hebben ieder voor zich de zeven

belangrijkste ingrediënten gekozen die hun duurzame bedrijfsstijl vorm geven. De ingrediënten beslaan de vier pijlers Boer, Koe, Burger en Milieu om zo te komen tot een integraal duurzame bedrijfsvoering. De beperking tot zeven ingrediënten betekent niet dat andere keuzes niet interessant waren, maar ze kregen minder prioriteit. Alle bedrijfsstijlen zijn geanalyseerd en hieronder volgt een korte beschrijving. De deelnemers hebben ook voor alle vier duurzaamheidspijlers ambities beschreven. Deze zijn kort samengevat in Figuur 1 (zie pagina 29).

Duurzame boer

Alle deelnemers hebben ingrediënten gekozen die eraan bijdragen dat ze het als boer nog heel lang vol kunnen houden. Keuzes die te maken hebben met meer plezier in het leven en in het werk scoren goed en worden door veertig van de zestig deelnemers expliciet genoemd. Daarbij gaat het vooral om aandacht voor de balans tussen werk en privé. Vaak is er de wens om meer tijd vrij te hebben voor gezin en hobby's.

Bij de keuzes rondom economie (35 keer) gaat het vooral over het verhogen of bewaken van het rendement en optimaliseren van het bedrijf. Ook kiest een deel ervoor om zich bezig te houden met analyse van cijfers en het nadenken over de strategie binnen het bedrijf. Efficiënter werken, arbeid inhuren en automatiseren zijn de vaakst genoemde keuzes rondom arbeid, evenals simpel werken met simpele oplossingen (KISS).

Een deel van de boeren denkt niet alleen aan het ontwikkelen van het bedrijf, maar ook aan de eigen ondernemerskwaliteiten. Zo wil een aantal boeren bewust zijn eigen kennis en kwaliteiten (19 keer) blijven bijspijkeren. Continu kennis

opdoen via verschillende wegen wordt soms zelfs als voorwaarde gezien als het gaat om het kunnen toepassen van verbeteringen op het bedrijf.

Hoe kan de koe het nog heel lang volhouden?

De manier waarop boeren de levensduur van hun koeien willen verlengen (zoals bij velen de ambitie is), kent veel variatie. De belangrijkste keuzes die zijn gemaakt:

- Diergezondheid verbeteren door te werken aan preventie en optimalisatie,
- Dierenwelzijn verbeteren door meer comfort te bieden en vrije keuzes te geven.
- Een vrijloopstal is populair en wordt door velen gezien als dé manier om de koeien makkelijker ouder te laten worden.
- Het bieden van weidegang, maar ook het optimaliseren daarvan.
- Werken aan een duurzame koe die probleemloos produceert.

Burgers betrekken

Wat de burger en de maatschappij betreft, staan bijna alle deelnemers aan Mijn Duurzaamheid ervoor open om te laten zien hoe zij boeren.

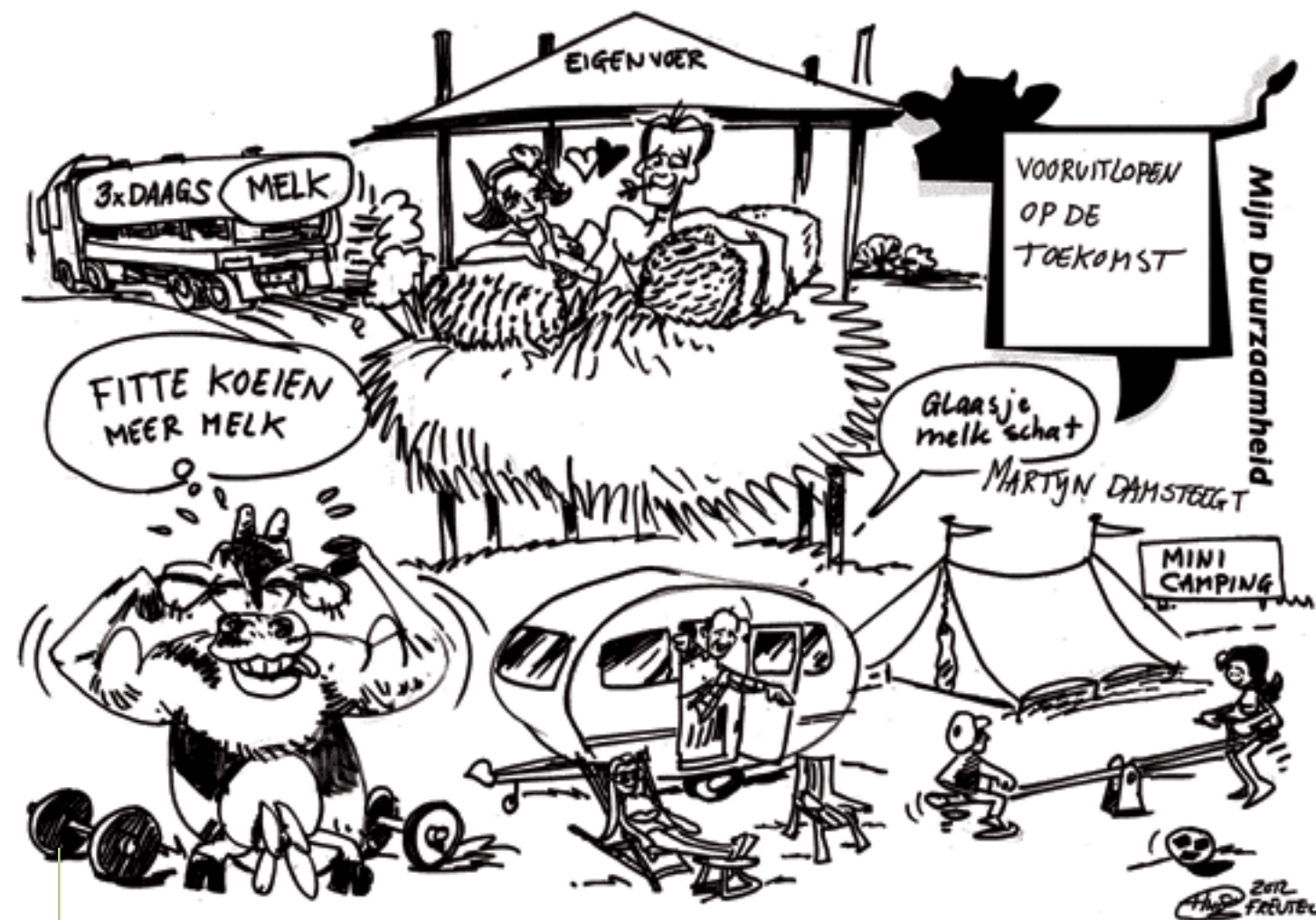
Maar de manier waarop je dat kan doen, verschilt en is voor velen nog zoeken. Dit laat twee sporen zien, namelijk een 'passieve' manier van betrekken en informeren (31 keer) en een actieve manier (13 keer).

De meesten kiezen voor een passieve manier, waarbij ze geen speciale activiteiten ondernemen, maar 'het gewoon goed doen en dat laten zien', transparant zijn en het vertrouwen behouden. Iets specifiek wil men het ook letterlijk laten zien met open stallen en de koeien in de wei. Daarnaast zorgen ze voor mooie aantrekkelijke landschapsplaatjes in het buitengebied. De boeren die actiever met de burger aan de slag gaan, willen dit doen door het bedrijf actief open te stellen en de burger over/langs het bedrijf of

erf uit te nodigen met een wandelpad, informatiebord, excursies.

Milieu interessanter dan gedacht

De deelnemers ontdekten meer met het thema milieu te hebben dan vooraf gedacht. Bij velen is er interesse om 'met kringlopen aan de slag te gaan' (36 keer) en dat is breed te interpreteren: van mineralenkringloop (N, P, C) tot het verbeteren van de bodemvruchtbaarheid en het gehalte aan organische stof in de bodem. Opvallend was daarbij dat velen aangaven dat ze kennis op dit gebied tekortkomen en dat ze er graag meer vanaf willen weten. Ook het onderwerp energie is populair (32 keer). Er is veel interesse in energieproductie middels mest en zon. En wat kun je allemaal met mest? Mest verwerken, mest vergisten, mest als kunstmest, mest scheiden. Het komt allemaal voorbij in de keuzes die een deel van de boeren hebben gemaakt (15 keer).

AMBITIES IN BEELD

Tijdens de laatste bijeenkomst hebben alle deelnemers hun ambitie en aanpak gepresenteerd aan de groep en een cartoonist tekende het op.

Tekening: WUR

Samenvattend zien we dat de deelnemers het vooral op alle vlakken beter willen doen: het hele bedrijf, staande op vier duurzaamheidspijlers, op een hoger niveau tillen. Ze willen de zaken in balans krijgen en houden in plaats van uit balans raken en steeds moeten corrigeren. Op die manier kan zowel de huidige als de volgende generatie(s) het nog lang volhouden.

Vele wegen naar duurzaamheid

Het project Mijn Duurzaamheid laat zien dat er vele wegen naar duurzaamheid zijn: zestig deelnemers, zestig unieke wegen. Natuurlijk springen er bepaalde onderwerpen en aandachtsvelden uit die bij vele deelnemers spelen. Maar de uiteindelijke invulling verschilt per deelnemer. Ook in de manier waarop ze aan de slag gaan, zijn grote verschillen zichtbaar. Wel blijkt dat er weinig extreme keuzes zijn gemaakt, het 'handelen vanuit zekerheid' is een veelvoorkomende route. Een stijl die past bij de Nederlandse boer. Daarnaast zijn er binnen Mijn Duurzaamheid deelnemers die het roer drastisch willen omgooien. Het project laat zien dat de manier van werken die binnen Mijn Duurzaamheid is toegepast een mooie route kan zijn voor verduurzaming van de sector. Het vraagt een breed bewustzijn en besef bij ondernemers dat het werken vanuit evenwicht en balans de weg is naar de toekomst. Betekent dit nu dat de weg naar duurzaamheid vrijblijvend is? Nee, maar als het alleen van buitenaf opgelegd wordt, gaat het ook niet werken. Ondernemers moeten doen wat hun past. Verduurzaming van de sector vraagt aan de ene kant om vrijheid en ruimte voor een eigen invulling door de ondernemer. Aan de andere

60 DEELNEMERS, 60 UNIEKE WEGEN

Het project Mijn Duurzaamheid laat zien dat er vele wegen naar duurzaamheid leiden.

Foto: Judith Poelarends

kant is motivatie, inspiratie en prikkeling met ambities en normen noodzakelijk om concreet aan de slag te (kunnen) gaan. Het is een mix, waarbij je samen, en ieder op zijn eigen manier, op weg bent naar een structurele verduurza-

ming van de sector. Het project Mijn Duurzaamheid heeft laten zien dat het werkt.

Traject Mijn Duurzaamheid

Het project Mijn Duurzaamheid heeft een methodiek ontwikkeld om boeren te begeleiden in hun proces naar duurzaamheid. Het project startte met het ontdekken en benoemen van de eigen kernwaarden. Vervolgens is met begeleiding en in groepsverband invulling gegeven aan eigen keuzes: wat ga ik concreet doen?

Een korte opsomming van de stappen:

- Ontdekken van de eigen kernwaarden: wat vind ik persoonlijk belangrijk?
- Inspiratie door duurzame voorbeeldboeren in de praktijk.
- Kennisinput van experts voor de vier pijlers Boer, Koe, Burger, Milieu: wat is er nodig om het nog lang vol te kunnen houden.
- Verkenning van allerlei mogelijke keuzes (ingrediënten) op gebied van Boer, Koe, Burger en Milieu; wat kan je allemaal doen om het nog heel lang vol te houden.
- Eigen ambities formuleren en keuzes maken, passend bij de boer, zijn bedrijf en omgeving.
- Maken van de eigen 'bedrijfsstijl', route en acties op korte en lange termijn.

Figuur 1

Ambities

Boer	Koe
Plezier in het werk en leven, met een goede balans tussen werk en privé. Tijd voor het gezin. Daarbij hoort een sociaal acceptabele werkweek met een goed inkomen.	Een langere levensduur realiseren met gezonde, robuuste koeien die makkelijk oud worden en productief zijn. Voor de koeien nog meer welzijn, ruimte en comfort bieden.
Burger	Milieu
Met trots laten zien en vertellen wat de boer doet. Transparant zijn. Daarnaast een veilig gezond product leveren en een mooi landschappelijk plaatje bieden: koe in de wei, natuur.	Kringlopen steeds meer sluiten, verliezen beperken en efficiënt omgaan met mest en mineralen. Vruchtbare grond koesteren. Daarnaast wil een deel ook energieneutraal worden.